

Nr 34

Utlåtande i anledning av motioner om bevakande av samernas intressen vid vattenutbyggnad i Norge.

Tredje lagutskottet har behandlat två i riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 379 i första kammaren av herr *Osvald* och nr 450 i andra kammaren av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Larsson* i Umeå.

I motionerna, som är likalydande, hemställes »att riksdagen måtte anhålla att Kungl. Maj:t ville utfärda sådana föreskrifter, att länsstyrelse har att, då det kommer till dess kännedom att vattenutbyggnad, som kan beröra de svenska samernas intressen, planeras i Norge, skyndsamt rikta de berörda samebyarnas uppmärksamhet på angelägenheten av att de ställer ombud för sig i Norge för bevakande av sina och sina medlemmars intressen, samt att, om svensk sameby, enligt vad som är känt för länsstyrelsen, ställt svenskt ombud för sig, skyndsamt underrätta även ombudet».

Till stöd för motionsyrkandet anföres följande.

Vid sin behandling av målet om reglering av vattnets avrinning ur sjön Altevatn i Troms fylke i Norge, vid vars stränder de svenska samerna i Saarivuoma och Talma samebyar i Norrbotten sedan urminnes tid betat sina renar om sommaren, har länsstyrelsen i Norrbottens län bl. a. utfärdat en fullmakt för en norsk advokat. Denna fullmakt, av den 1 augusti 1958, innehåller uppdrag åt advokaten, att vid rättsförhandlingarna rörande frågor i samband med regleringen av sjön tillvarataga de i området flyttande svenska lapparnas rätt och bästa.

Nämnda länsstyrelse har även utfärdat ett allmänt förordnande för advokaten, vari åberopas bl. a. nådiga brevet den 5 augusti 1873.

Av det åberopade kungl. brevet synes emellertid framgå att samerna själva äger besluta, huruvida de önskar lämna fullmakt till visst rättegångsombud. Detta torde också följa av allmänna regler.

Trots att nämnda mål pågått under flera år vid norsk domstol, har advokaten icke hållit något sammanträde med huvudmännen. Samerna har numera själva vänt sig till annat norskt ombud.

I fråga om målet om reglering av vattnets avrinning ur sjön Gräsvattnet i Västerbottens län i Sverige och Nordlands fylke i Norge, vilken reglering är en del av Bjerka-Plura-projektet som berör Svaipa, Grans, Rans och Umbyns samebyar i Sverige, synes länsstyrelsen i Västerbottens län, som ägt kännedom om saken, icke ha vidtagit någon åtgärd för att rikta samernas uppmärksamhet på nödvändigheten av att ställa ombud för sig vid sakens behandling i Norge. Denna länsstyrelse har icke heller själv i någon form förordnat norskt ombud i saken.

Länsstyrelserna har sålunda handlat på helt olika sätt i frågor, som synes vara av likartad beskaffenhet. Det synes möjligt att rättsförlust kan upp-

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1963. 9 saml. 3 avd. Nr 34*

komma för de svenska samerna genom myndigheternas nämnda handlings-sätt. Samerna torde ha förlitat sig på att myndigheterna skulle vidtaga alla nödiga mått och steg.

Motionärerna åberopar ytterligare att samerna har svårt att få säker kän-nedom om vad som planeras i Norge i fråga om vattenutbyggnad.

Beträffande motionernas fullständiga lydelse får utskottet hänvisa till motionen I: 379.

Över motionerna har utskottet på sätt § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat utlåtanden från kammarkollegiet samt länsstyrelserna i Jämt-lands, Västerbottens och Norrbottens län. På begäran av utskottet har där-jämte yttrande avgivits av Svenska samernas riksförbund. Till länsstyrelser-nas utlåtanden har fogats yttranden från vederbörande konsulenter vid lappväsendet. Länsstyrelsen i Norrbottens län har därjämte överlämnat yttrande från høyesterettsadvokaten Hans Holmboe i Tromsø.

Inledning

Följande framställning bygger på uppgifter som lämnats i Kungl. Maj:ts proposition nr 68 år 1962 angående rennäringens främjande.

I de delar av Sverige, som nu utgör Norrbottens och Västerbottens län, är renskötseln av mycket gammalt ursprung. Ordnade renflyttningar före-kom sålunda i Torne lappmark redan på 800-talet. Till de sydligare delarna av det nuvarande renskötselområdet kom näringen långt senare; t. ex. till mel-lersta Jämtland på 1500-talet och till Idre i nordligaste Dalarna för 200 år sedan.

Renskötseln är i Sverige förbehållen lapparna. Den grundläggande bestäm-melsen härom finns i 1 § lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, den s. k. renbeteslagen. I nämnda lagrum stadgas sålunda bl. a. att rätt till renskötsel tillkommer den som är av lapsk här-komst, såframt hans fader eller moder eller någon av dessas föräldrar så-som stadigvarande yrke drivit renskötsel eller biträtt däri eller ock länssty-relsen medger honom rätt därtill. Berättigad att utöva renskötsel är dess-utom kvinna, som är eller varit gift med man, som har eller haft sådan rätt. Enligt huvudregeln förlorar emellertid renskötselberättigad kvinna sin ren-skötselrätt om hon ingår äktenskap med man, som inte har sådan rätt.

För renskötselns drivande skall lapparna jämlikt renbeteslagens före-skrifter vara indelade i *lappbyar*. Till lappby hör — förutom de renskö-tande lapparna — även lappar, som biträder i renskötseln inom byn samt hustru och hemmavarande barn till den som tillhör lappbyn. Med renskö-tande lapp jämställs också lapp, som inom lappbyn drivit renskötsel eller på stadigvarande sätt biträtt i renskötsel men upphört därmed och inte varaktigt ägnat sig åt annat yrke, ävensom änka och omyndigt barn till avliden renskötare. Även lapp, som efter särskilt ansökningsförfarande av

länsstyrelsen medgetts rätt att inflytta till lappby, blir att betrakta som renskötande lapp.

Övriga lappar betecknas som icke renskötande. De hör sålunda inte till lappby och får till följd härav bl. a. ej utöva renskötsel i vidare mån än att de i likhet med ägare eller brukare av jordbruksfastigheter inom Norrbottens läns lappmarker äger hålla visst antal renar — s. k. skötesrenar — i vård hos renskötande lapp.

För varje lappby skall finnas en byordning, som utfärdas av länsstyrelsen efter lapparnas hörande. Byordningen skall innehålla föreskrifter om sättet för renskötselns drivande inom byn och förhållandet i övrigt mellan lapparna inbördes. I lappby skall vidare finnas en ordningsman, som byns renskötande lappar utser inom sig. Ordningssmannen förordnas av länsstyrelsen för en tid av sex år och har att vaka över efterlevnaden av gällande lagar rörande renskötsel och av byordningen. Länsstyrelsen utfärdar instruktion för ordningssmannen, som åtnjuter det skydd och är underkastad det ansvar, som i lag stadgas beträffande statens tjänsteman.

I renbeteslagen lämnas vidare föreskrifter om de områden, inom vilka renskötsel får bedrivas, samt om de tider på året, då betning av renar inom de särskilda områdena får äga rum. Renbeteslagen reglerar också lapparnas flyttningstvågar samt innehåller bestämmelser om lapparnas rätt att taga bränsle samt för renskötselns behöriga utövande erforderligt virke till bostäder, visthus och stängsel. Dessutom ges i lagen regler om lapparnas rätt till jakt och fiske. Härutöver innehåller renbeteslagen föreskrifter om de renskötande lapparnas förhållanden till den bofasta befolkningen; främst då om lapparnas skyldighet att ersätta skador, som till följd av renskötseln uppkommer på den bofasta befolkningen tillhörig egendom.

En del av de svenska renskötande lapparna har av ålder under sommartid flyttat med sina renar till Norge, liksom de norska lapparna vissa tider flyttat till Sverige. Bestämmelser härom återfinnes i 1919 års renbeteskonvention samt i anslutning därtill utfärdad lagstiftning. En redogörelse för dessa bestämmelser lämnas nedan.

Jämväl mellan Sverige och Finland föreligger en konvention angående renar i gränsområdena. Genom konventionen, som är av den 9 maj 1925, har de svenska lapparna medgetts rätt att vid de årliga flyttningarna till beteslanden i Norge begagna sig av flyttningstvågar över finskt område.

För att utöva tillsyn över renskötseln och handha andra administrativa göromål, som har samband med rennäringen, har staten inrättat en särskild organisation, benämnd *lappväsendet*. Denna organisation började växa fram i sin nuvarande form under 1800-talets två sista årtionden. Sålunda har lappfogde, som fr. o. m. den 1 juli 1962 benämnes konsulent vid lappväsendet, funnits anställd i Jämtlands län sedan år 1885, i Norrbottens län sedan år 1* — *Bihang till riksdagens protokoll 1963. 9 saml. 3 avd. Nr 34*

1890 och i Västerbottens län sedan mitten av 1890-talet. År 1916 uppdelades Norrbottens län i två lappfogdedistrikt, och på 1930-talet inrättades i samma län ytterligare ett distrikt. Lappväsendet har utökats i olika omgångar också genom att lappfogdeassistenter och särskilda tillsynsmän anställts. F. n. är anställda två assistenter och sju tillsynsmän i Norrbottens län, en assistent och fyra tillsynsmän i Västerbottens län samt en assistent och två tillsynsmän i Jämtlands län.

Konsulent lyder under vederbörande länsstyrelse och har att taga den befattning med lappväsendet, som anges i Kungl. Maj:ts instruktion för lappfogdarna den 31 augusti 1938 (nr 592; ändr. 1949: 692, 1953: 559 och 1960: 147) samt i övrigt fullgöra vad enligt instruktionen eller eljest enligt lag eller författning åligger honom ävensom vad honom av länsstyrelsen i och för tjänsten anbefalls.

Konsulenten skall enligt instruktionen göra sig förtrogen med lapparnas ekonomiska och sociala förhållanden samt bistå dem med erforderliga upplysningar och råd. Han skall verka för ett gott förhållande mellan de bofasta och lapparna samt för sådant ändamål göra sig förtrogen jämväl med de bofastas förhållanden och söka bibringa båda befolkningsgrupperna kännedom om deras ömsesidiga rättigheter och skyldigheter samt förekomma övergrepp härutinnan.

Med avseende å renskötseln åligger det konsulenten bl. a.

att vaka över att gällande bestämmelser rörande renskötseln och vad som står i samband med denna efterkommes såväl av bofasta som av lappar samt att, där så ej sker, söka åstadkomma rättelse;

att ha tillsyn över att givna föreskrifter rörande lapparnas flyttningar, renskiljningar, samkningar och andra åtgärder för åstadkommande av en god renskötsel blir iakttagna;

att själv eller genom annan i lämplig tid före flyttningarna verkställa undersökning om betesförhållandena, särskilt vintertid;

att hålla sig noga underrättad om förekomsten av sjukdomar bland renarna, om uppträdande av rovdjur samt om andra liknande, för renskötseln skadliga företeelser;

att skaffa sig noggrann kännedom om renbeståndet och växlingarna däri samt för sådant ändamål bl. a. göra sig underrättad om kalvningsresultat och hålla kontroll över renslakten ävensom att, för att åstadkomma bästa möjliga utbyte av rennäringen för lapparna, med uppmärksamhet följa företeelserna på renmarknaden;

att i fråga om förhållandet till Norge och Finland tillse, att de i renbeteskonventionerna med dessa länder eller eljest givna föreskrifter noggrant följs.

Tillsynsman vid lappväsendet skall fullgöra vad som enligt Kungl. Maj:ts instruktion för tillsynsmännen vid lappväsendet den 21 december 1949 (nr 693) eller eljest enligt lag eller författning åligger honom ävensom vad som anbefalls honom av länsstyrelsen eller lappfogden i och för tjänsten.

Under den statliga administrationen lyder de tidigare nämnda *ordningsmännen* i lappbyarna.

Där svenska lappar sommartid äger rätt att föra sina renar på bete inom renbetesdistrikt i Norge, skall för varje sådant distrikt utses en *förman* och en *andre förman*. Om förmans åligganden stadgas särskilt i gällande renbeteskonvention.

Till lappväsendets viktigare arbetsuppgifter på renskötelsns område hör att utarbeta tillämpningsbestämmelser för de olika renskötseområdena i anslutning till gällande lagstiftning. Åtskilligt arbete är vidare förknippat med den administrativa rutinen, såsom registrering av renantal, sammanträden med lappbyar samt smärre undersökningar och utredningar om spörsmål av skiftande art. Lappväsendet ombesörjer uppförandet av byggnader, stängsel, m. m. i den omfattning dessa bekostas av budget- och lappfondsmedel. Även andra arbetsuppgifter, som har samband med renskötelsns driftförhållanden, har införlivats i den löpande verksamheten, såsom uppsikten över de särskilda renskötärföreningarna, försöksverksamheten på renslaktens område och renforskningen.

Utöver skyldigheten att fullgöra de i författningstvåg ålagda arbetsuppgifterna har på ordningsmännen i ökande omfattning ankommit att företräda sina lappbyar vid allmänna sammanträden inför statliga myndigheter och kommunala organ och därvid tillhandagå med allehanda upplysningar om förhållandena i lappbyarna samt att biträda myndigheterna vid exempelvis utredningar angående renskötelsen och lapparnas förhållanden i övrigt.

Kungl. brevet den 5 augusti 1873 m. m.

Det i motionerna omnämnda kungl. brevet den 5 augusti 1873 har följande lydelse (avskrift av i riksarkivet förvarat konceptexemplar).

OSCAR etc.

Vår ynnest etc. Sedan Riksdagen uti und. skrifvelse den 3 maj 1871 — jemte anmälan att, vid pröfning af Vårt medelst nådig proposition till Riksdagens antagande framställda förslag till förordning rörande lapparne i de förenade konungarikena Sverige och Norge, Riksdagens båda kamrar stadnat i olika beslut, hvilka ej kunnat sammanjemkas, i följd hvaraf frågan, jemlikt 63 § Riksdags Ordningen då förfallit — tillika anfört, hurusom Riksdagen af de med den nådiga propositionen öfverlemnade handlingar inhemtat, att de Svenska ledamöterna uti en år 1866 för denna frågas utredande och lagförslags uppgörande förordnad komité af såväl Svenske som Norske män i und. betänkande föreslagit, att genom myndigheternes försorg lapparne måtte erhålla erforderligt biträde vid de rättegångar, hvori de kunde komma att i Norge invecklas; I anledning hvaraf och då, enligt Riksdagens åsigt, lapparnes i sjelfva naturen

Till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i *Westerbottens* (Norrbotens) län, ang. biträde åt de svenska lapparne vid rättegångar i Norge.

af deras lefnadssätt och förhållanden i öfrigt grundade, efter hvad upprepade framställningar ådagalade, redan förhandenvarande behof af biträden vid deras rättegångars och andra angelägenheters bevakande i Norge borde, fastän den af Oss föreslagna förordning icke blifvit antagen, genom Statens mellankomst afhjelpas. Riksdagen und:st hemställde, det Oss täcktes i nåder tillse, huruvida icke åtgärder i den syftning förenämnda komiterade föreslagit, eller annorledes kunde vidtagas, för att förskaffa de Svenska lapparne nödigt biträde vid de tvister och rättegångar, som under deras vistande i Norge kunde emellan dem och den derstädes jordbrukande befolkningen uppstå; Så och efter det Vi genom nådiga skrivelser den 12 maj 1871 anbefallt såväl Eder som Vår Befallningshafvande i *Norrbottens* län att, efter utredning rörande de åtgärder, som för ofvanberörda, af Riksdagen antydda ändamål kunde lämpligen vidtagas, med und. utlåtande och förslag i ämnet till Oss inkomma, hafven I uti und. skrivelse *den 23 december sistnämnde år, med tillkännagifvande att lapparne i de tvänne kapellförsamlingar inom länet, derifrån de flesta lapparne vanligen öfverreste till Norge, blifvit i ämnet hörde samt kronobetjeningen i de socknar, hvarifrån lappar brukade med sina renar öfverresa till Norge, med yttrande inkommit, Eder för egen del utlåtitt.*

*Westerbot-
tens*

*den 14 au-
gusti 1872
denna befall-
ning full-
gjort.*

Detta ärende hafve Vi nu låtit Oss i nåder föredragas och dervid funnit godt besluta som följer:

För hvardera af åren 1874 och 1875 ställes ett belopp af ettusen femhundra riksdaler riksmünt till Eder och enahanda belopp till Vår Befhdes i *Norrbottens* län disposition för att, i mån af behof, användas till arfvode åt personer, hvilka komma att antagas att i Norge meddela de Svenska lapparne råd och biträde vid de tvister och rättegångar, som kunna uppstå emellan dem och den jordbrukande befolkningen i nämnda rike; Och egen I att *antaga, efter ty omständigheterna föranleda, ett eller två sådane ombud samt Vår Befhde i Norrbottens län ett ombud med station i Tromsö stad*; skolande för dessa ombud, hvartill böra utses i Norska lagstiftningen förfarna och i öfrigt lämpliga personer, följande bestämmelser lända till efterrättelse:

*Westerbot-
tens*

*antaga ett
ombud med
station i
Tromsö stad
och Vår
Bef:de i
Westerbot-
tens län ef-
ter*

att ombuden, hvilka ej ega att annorlunda än på grund af behörig, för hvarje särskildt fall utfärdad fullmakt föra lapparnes talan, äro skyldige att efter anmodan och erhållen fullmakt vid påkommande tvister uppträda såsom lapparnes biträde och sakförare samt bevaka deras rätt, fullfölja saken i högre instanser, ombesörja domars verkställighet samt i öfrigt tillse, att lapparne icke förnärmas i sina på grund af traktater och aftal egande rättigheter; dock att ombuden icke äro förbundna att ovilkorligen öfvertaga och utföra alla de rättegångar, derom lapparne kunna väcka fråga, utan i hvarje fall ega pröfningsrätt i afseende å hvad som bör göras och låtas;

att hvarje ombud åligger att föra ordentligt diarium öfver alla ärenden, deri hans biträde blifvit påkalladt, och angående de åtgärder, som i anledning deraf vidtagits; och skall

detta diarium, hvori jemväl upptagas orsakerna hvarför ifrågasatt rättegång ej är vorden anställd, inom den 1 februari efter hvarje års slut för granskning inskickas till den myndighet, som ombudet antagit; samt

att ombudet eger att ej mindre af Svenska Statsverket åtnjuta, utom arfvode till det belopp som vid antagandet varder bestämdt, jemväl ersättning för resekostnader efter enahanda beräkningsgrund, som i Norge är gällande för sakkörare i offentliga ärenden, än ock af lapparne undfå godtgörelse särskildt för hvarje förrättning, i afseende å beloppet af hvilken sistnämnda godtgörelse, Vår vederbörande Befallningshafvande, i händelse af tvist, eger att, med fästadt afseende dels å lappens förmögenhetsvilkor, dels ock å omfattningen af det biträde, ombudet lemnat, skilja de tvistande emellan.

Widare vilje Vi anbefalla Eder, att, sedan ombud blifvit *antagna*, på lämpligt sätt meddela lapparne nödiga underrättelser i förevarande ämne samt till Oss inkomma med uppgift angående *de med ombuden* öfverenskomna arfvodesbelopp, hvarefter Vi vilje anvisa de i sådant afseende erforderliga medel.

antaget

det med ombudet

Meddelande Eder detta till kännedom och und. efterrättelse, i hvad på Eder ankommer, befalle Vi etc. Stockholms slott den 5 augusti 1873.

U.H.M:sV.A.K:s o. H:s frånvaro

Dess tilf. regering

Adlercreutz

Berg

Leijonhufvud

Wærn

/Hernmarck

Här må anmärkas att länsstyrelsen i Norrbottens län enligt föreskrift i kungl. brev den 1 augusti 1963 ägt att under tiden 1/7 1963—30/6 1964 i mån av behov använda ett anvisat belopp av 4 500 kronor till arvode åt ett i Tromsö stad stationerat juridiskt ombud, som har att meddela de svenska lapparna råd och biträde vid tvister och rättegångar i Norge.

Svensk-norska renbeteskonventionen m. m.

Såsom anmärkts i det föregående har en del av de svenska renskötande lapparna av ålder under sommartid flyttat med sina renar till Norge, liksom de norska lapparna vissa tider flyttat till Sverige. Rörande de svenska och norska lapparnas rätt härtill träffades redan genom den s. k. *första kodicillen till gränstraktaten av den 7/18 oktober 1751* en överenskommelse mellan Sverige och Norge. I § 10 heter det sålunda att alldenstund lapparna behöver bägge rikenas land, skall det efter gammal sedvana vara dem tillåtet att höst och vår flytta med sina renhjordar över gränsen in uti det andra riket och betjäna sig av land och vatten till underhåll av deras djur och dem själva. Genom *artikel I i konventionen den 26 oktober 1905 mellan Sverige*

2* — *Bihang till riksdagens protokoll 1963. 9 saml. 3 avd. Nr 34*

och Norge angående flyttlapparnes rätt till renbete m. m. (SFS 1905: 81) överenskomms vidare följande.

De bägge rikena förplikta sig af humanitära skäl att allt framgent tillåta, att hvarterdera rikets flyttlappar må i den utsträckning, som af ålder ägt rum, åtnjuta de rättigheter i det andra landet, som omhandlas i första kodicillen till gränstraktaten af den 7/18 oktober 1751, hvilken kodicill icke någotdera riket skall göra anspråk på att ensidigt uppsäga.

De svenska lapparnas rätt till renbete i Norge och de norska lapparnas rätt till renbetning i Sverige regleras f. n. genom *konvention den 5 februari 1919 (nr 895) mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning* samt genom *konvention den 14 december 1949 (SFS nr 428/1950) mellan Sverige och Norge om ändring i konventionen mellan de båda länderna den 5 februari 1919 angående flyttlapparnas rätt till renbetning*. Konventionernas bestämmelser har gjorts tillämpliga, i Sverige genom *lag den 20 juni 1919 (nr 445) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning* och en i anslutning därtill den 15 december 1922 (nr 602) utfärdad kungörelse, samt i Norge genom *lov den 18 juli 1919 Nr. 7 om flyttlappenes adgang till reinbeiting i henhold till konvensjon mellem Norge og Sverige av 5 februar 1919 med endringer av 14 december 1949*.

Renbeteskonventionens första avdelning innehåller föreskrifter rörande svenska lappars rätt till renbetning i Norge. Beträffande Troms fylke lämnas i 1, 2 och 5 §§ bestämmelser om de områden, inom vilka nämnda rätt må utövas, samt i 4 och 5 §§ om renantal och betestid. Rätt att inflytta i dessa områden tillkommer endast lappar från Könkämä, Lainiovuoma, Sarivuoma och Talma lappbyar (3 §). Som framgår av de till Kungl. Maj:ts proposition nr 201/1919 fogade kartbilagorna ligger Altevatns stränder inom renbetesdistrikten Sarivoma, Altevatn och Salvasskaret. Beträffande betesrätten i Troms fylke lämnas vidare i konventionen föreskrifter rörande renräkningar (7 och 8 §§), flyttningsvägar (9 §), åtgärder på flyttningsvägar (10 och 11 §§) samt om gården till förebyggande av skada av renar (12—21 §§).

Bestämmelser om renbetesdistrikten i Nordlands fylke lämnas i 22 §. Av nyssnämnda kartbilagor framgår att Gräsvattnets södra strand delvis ligger inom Speltfjelldalens renbetesdistrikt, till vilket enligt 24 § endast lappar från Tärna socken får inflytta. Det i motionerna omnämnda Bjerka-Pluraprojektet synes jämväl beröra Andfjellets, Kerringfjellets och Kalvandedets renbetesdistrikt, till vilka enligt 24 § endast lappar från Sorsele socken får inflytta. Vidare innehåller konventionen i denna del stadganden om bl. a. betestid (25 §) s. k. bygsel i vissa renbetesdistrikt (26—28 §§), flyttningsvägar (30 §), gården till förebyggande av skada av renar (31 §) och om rätt att låta renar överskrida riksgränsen (36 och 37 §§).

Konventionen upptager även vissa gemensamma bestämmelser för Troms och Nordlands fylke. Sålunda ges föreskrifter om lapparnas anmälnings-

skyldighet samt om förmän och andre förmän (38—42 §§), om hänvisning till annat renbetesdistrikt (43 §), om förmännens och andre förmännens befogenheter och skyldigheter (44—46 §§), om lapparnas skyldighet att åtfölja sina renar (47 §), om flyttning (48—53 §§), bevakning av renar (54—56 §§), lapparnas rätt till skogsfångst (57—77 §§), lapparnas rätt till jakt och fiske (78 §) samt om lapparnas skyldighet att ersätta skada, vållad av renar (81—91 §§). Ut i 92—132 §§ återfinnes stadganden om förfarandet, då ersättning fordras för sådan skada. Slutligen lämnas i 133 § bestämmelser om ändring av distriktsgränser.

Konventionens andra avdelning, omfattande 134—152 §§, reglerar de norska lapparnas rätt till renbetning i Sverige. Tredje avdelningen innehåller gemensamma bestämmelser för svensk renbetning i Norge och norsk renbetning i Sverige. Frågan om vilka lappar som har rätt till renbetning i det främmande riket besvaras i 153 § och spørsmålet om vilka renar lapp kan medföra till det främmande riket i 154 §. Vidare lämnas föreskrifter om bofastas hundar (155—157 §§), smittosam sjukdom bland renar (158—167 §§), samt om renar som olovligen uppehåller sig i det främmande riket (168—191 §§). Bestämmelser om straff, åtal, delgivning och verkställighet återfinnes i 192—198 §§.

Renbeteskonventionen förutsätter att vissa däri behandlade frågor avgöres i samråd mellan vederbörande landshövding i Sverige och fylkesman i Norge. Även eljest förutsätter konventionen ett samarbete mellan nämnda befattningshavare. Några exempel må nämnas. Såvitt angår svenska lappars rätt till renbetning i Norge gäller bl. a. att landshövdingen skall tillstålla fylkesmannen förteckning över de lappar, som enligt vad därom stadgas anmält sig till flyttning till Norge (41 §). Efter överenskommelse med landshövdingen må fylkesmannen hänvisa lapp, som anmält sig till visst renbetesdistrikt, att med de anmälda renarna flytta till annat distrikt inom fylket (43 §). Efter överenskommelse med landshövdingen kan fylkesmannen fastställa närmare regler för bevakningen i renbetesdistrikten (56 §). Skulle i något särskilt fall fylkesmannen finna, att utnyttjandet av fast viloplats eller boplats uppenbarligen medför fara för skogens bevarande eller förnygring, kan han förbjuda platsens vidare begagnande. Så får dock ej ske, om flyttning på tillåten flyttningssväg eller utnyttjande av tillåtet betesområde därigenom skulle i väsentlig grad försvåras. Landshövdingen skall beredas tillfälle att uttala sig härom, innan beslut meddelas (73 §). Efter överenskommelse med landshövdingen må fylkesmannen föreskriva sådana mindre ändringar i gränserna mellan särskilda renbetesdistrikt, som kan visa sig önskvärda (133 §).

Bland de för de båda rikena gemensamma bestämmelserna återfinnes i 199 § vissa stadganden rörande tjänstemäns skyldighet att övervaka konventionens iakttagande. Det åligger sålunda vederbörande ämbets- och tjänstemän att tillse: a) att icke andra lappar än sådana som äger rätt därtill, flyt-

tar med renar in i det andra riket eller eljest låter renar beta därstädes; b) att vederbörande lappar icke låter flera eller andra renar komma in i det andra riket än dem, som de äger rätt att låta där beta. Å andra sidan skall enligt 199 § vederbörande ämbets- och tjänstemän, särskilt landshövdingar och fylkesmän, tillse att lapparna ej förnärmars i utövande av dem tillagda rättigheter.

Beträffande den allmänna lagstiftningens tillämpning gäller enligt 200 § att de i vartdera riket i allmänhet gällande lagar och förordningar skall, med de av konventionens bestämmelser föranledda ändringar och tillägg, äga tillämpning i fråga om de främmande lapparna under deras uppehåll i riket.

Vad angår konventionens ikraftträdande och tiden för dess giltighet föreskrives i 202 § första och andra stycket följande.

Denna konvention träder i kraft den 1 januari 1923 och gäller till och med den 31 december 1952. Därest densamma icke minst tre år före sistnämnda dag blivit av ettdera riket uppsagd, skall den gälla ytterligare tio år, och skall den allt framgent anses förlängd för en tidrymd av tio år, om den icke minst tre år före utgången av nästföregående tioårsperiod uppsagts.

Då konventionen upphört att gälla, skola första kodicillen eller tillägget till gränstraktaten den 7/18 oktober 1751 och artikel I i konventionen den 26 oktober 1905 angående flyttlapparnas rätt till renbete m. m. åter träda i tillämpning.

De i anslutning till renbeteskonventionen utfärdade författningarna gäller så länge konventionen bibehåller giltighet.

Renbeteskonventionen har från norsk sida uppsagts med verkan från och med den 1 januari 1963. Sedermera har överenskommelser träffats om temporär förlängning av konventionens giltighetstid, först till den 1 april, sedan till den 1 juni och slutligen till den 1 juli, allt 1963.

Den 28 juni 1963 träffades vissa avtal mellan Sverige och Norge i renbetesfrågan, nämligen om dels mandat för en av de svenska och norska regeringarna utsedd kommission för utredning av vissa med den samiska renskötseln sammanhängande frågor, dels förlängning till den 1 juni 1966 av renbeteskonventionens giltighetstid. Beträffande kommissionens mandat och sammansättning framgår av avtalet bl. a. följande.

Utredningen skall vara av teknisk och praktisk natur och syfta till en allmän kartläggning av betestillgångarna inom berörda områden, av hur dessa nu utnyttjas och av hur de på rationellaste sätt kan utnyttjas, varvid hänsyn också skall tagas till de andra samhälls- och näringsintressen som gör sig gällande inom andra områden. Kommissionen skall icke sysselsätta sig med rättsfrågor. Utredningen skall vara av vägledande karaktär för de nya konventionsförhandlingar angående flyttlapparnas rätt till renbeting, vilka regeringarna avser att upptaga så snart kommissionens utredningsresultat föreligger. Kommissionen skall bestå av fyra ledamöter från vartdera av de två länderna jämte personliga suppleanter för varje ledamot. Kommissionen skall stå under ledning av en ordförande från ett tredje nordiskt land, vilken utses gemensamt av de två ländernas regeringar.

Enligt tilläggsprotokoll den 28 juni 1963 har avtalen om kommissionens mandat och om förlängning av renbeteskonventionens giltighetstid som förutsättning:

a) att 2 000 norska renar får överföras från Finnmark till sådana betesområden i Norge som enligt renbeteskonventionen är reserverade för svenska renars betning,

b) att de båda parterna blir eniga om denna överförings tekniska sidor, i första hand frågan om till vilket område överföringen skall ske, samt

c) att de båda parterna blir eniga om vem som skall vara kommissionens ordförande.

För den händelse det visar sig omöjligt att uppnå enighet på nämnda punkter skall enligt tilläggsprotokollet avtalen upphöra att gälla.

Bestämmelser rörande tillvaratagande av sakägares rätt vid vattenutbyggnadsföretag

Svensk lag

Mera betydande eller i bygdens förhållanden i väsentlig grad ingripande kraftverksbyggen och sjöregleringar är redan på planeringsstadiet underkastade viss offentlig undersökning. Bestämmelser härom finnes i *kungörelsen den 24 april 1953 angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen*. Dessa bestämmelser innebär i huvudsak följande. Innan närmare undersökningar för utrönande av företagets verkningar äger rum i vattenområdet eller på angränsande mark och såvitt möjligt i god tid dessförinnan skall företagaren om företaget underrätta länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, samt kammarkollegiet. Så snart de tekniska förutsättningarna för företaget blivit i stort klarlagda, skall länsstyrelsen i samråd med företagaren bereda kommunala organ samt myndigheter och sammanslutningar i övrigt, som har till uppgift att bevaka av företaget berörda allmänna intressen, tillfälle att framföra önskemål och eljest överlägga med företagaren om företagets huvudsakliga planläggning och om utförandet av skadeförebyggande åtgärder. Företagaren har också att medverka till att ortsbefolkningen får erforderliga upplysningar om företaget. Länsstyrelsen kan för detta ändamål anordna särskilda sammanträden.

Beträffande därefter förfarandet vid vattendomstol i ansökningsmål, var till bl. a. mål om tillstånd att anlägga kraftverk eller utöva vattenreglering är att hänföra, gäller enligt *vattenlagen den 28 juni 1918* bl. a. följande. Målet anhängiggöres genom skriftlig ansökan till vattenrättsdomaren vid vederbörande vattendomstol. Ansökningsmålet skall åtföljas av de ritningar och tekniska beskrivningar som erfordras för att bedöma företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar. Vidare skall uppges bl. a. den eller de fastigheter, varå byggandet skall ske eller vilka företaget eljest angår, samt vederbörande ägares och nyttjanderättshavares namn och hemvist. Ett företag

enligt vattenlagen anses angå viss fastighet i följande fall (14 kap. 4 §), nämligen

när påstående göres om förpliktande för fastighetens ägare att deltaga i företaget,

när fastigheten eller dess vatten tages i anspråk för företaget eller för anläggning i samband med detta samt

när företaget kan menligt inverka på mark eller vattenområde, som tillhör fastigheten, eller tillgången på grundvatten inom fastigheten eller någon å fastigheten belägen byggnad eller annan fast anläggning eller på fastighetens användningssätt.

Under målets handläggning skall avskrifter av handlingarna förvaras på för parterna välbelägna platser hos tjänstemän, kommunala befattningshavare e. d. (aktförvarare). I regel skall ansökningen kungöras i allmänna tidningarna och en eller flera ortstidningar. Kungörelsen skall bl. a. innehålla uppgift om aktförvarare, tidningar vari kungörelser om målet intages, tid och sätt för avgivande av erinringar samt de fastigheter, som enligt vad ovan anförts skall uppges i ansökningen. Vidare skall regelmässigt särskild underrättelse med posten sändas till varje i ansökningen uppgiven eller för vattenrättsdomaren eljest känd ägare av fastighet, som omförmäles i kungörelsen, ävensom till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Fastighetsägaren är skyldig att till vattenrättsdomaren lämna besked om de nyttjanderättshavare, vars rätt beröres. Vanligen skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen tillställas kammarkollegiet som har, om det prövas nödigt, föra talan för att tillgodose de allmänna intressen som kan vara i fråga (11 kap. 35 §).

På grund av den rätt till renbete, som enligt renbeteslagen tillkommer lapparna, torde de lappar vars betesmark beröres av ett planerat vattenbyggnadsföretag regelmässigt anses som sakägare i vattenmålet och på ovan angivet sätt beredas möjlighet att tillvarataga sin rätt. Såsom framgår av rättsfallet NJA 1961 s. 444 har jämväl lappby ansetts äga i vattenmål föra talan om ersättning för intrång i renskötsel. Rennäringens intressen bevakas i vattenmålen därjämte av kammarkollegiet eller lappväsendets befattningshavare (jämför utskottets utlåtande nr 36 år 1963 s. 11). Ersättning för skador på renbetesland utdömes i regel till statens lappfond.

Norsk lag

Kungl. utrikesdepartementet har lämnat vissa upplysningar rörande innehållet, såvitt nu är i fråga, av norsk vattenlagstiftning. Härvid har åberopats en promemoria av svenska beskickningens i Oslo advokat, høyesterettsadvokat Kaare Borch. Av den sålunda föreliggande utredningen inhämtas bl. a. följande.

Bestämmelser av interesse återfinnes till en början i *lov nr. 17 av 14 de-*

semer 1917 av vassdragsreguleringer. Med vassdragsregulering förstås i lagen »anlegg eller foranstaltninger til regulering av et vassdrags vannføring» samt »anlegg eller arbeider til forøkelse av vannføringen ved overføring av vann fra et annet vassdrag».

Beträffande bl. a. utbyggnad av vattendrag och anläggande av kraftverk gäller *lov nr. 3 av 15. mars 1940 om vassdragene*. Denna lag är jämväl tillämplig på dygnsregleringar medan företag för årsreglering omfattas av 1917 års lag nr 17.

Genom *lov nr. 16 av 14. desember 1917 om erhvervelse av vannfall, bergverk og annen fast eiendom* föreskrives koncessionsplikt vid förvärv av ägande- eller nyttjanderätt till sådant vattenfall, som vid reglering kan antagas lämna en uttagbar vattenkraft av mer än 1 000 naturhästkrakter. Stat och kommun är undantagna från koncessionsplikten.

I 1917 års lag nr 17 regleras sakbehandlingen på i huvudsak följande sätt. Ansökan om koncession att utföra ett regleringsföretag skall ingivas till vederbörande departement (industridepartementet). Till ansökan skall fogas bl. a. utredning huruvida och i vad mån företaget kan antagas medföra skada eller olägenhet för vissa allmänna intressen såsom samfärdsel, flottning eller fiske, förändring av naturförhållandena e. d. Vidare skall — i förekommande fall jämte arealberäkning — anges vilken skada eller olägenhet som kan komma att vållas på bl. a. jord, skog, bete eller annan egendom. När ansökan inkommit till departementet, skall detta kungöras två gånger i Norsk Lysningsblad. Kungörelsen skall innehålla uppgift på sökandens namn och hemvist jämte en kortfattad beskrivning av anläggningen och dess läge. En kort anmälan om kungörelsen skall samtidigt införas i en eller flera av de tidningar som har spridning inom det område, som beröres av regleringen. I lagen föreskrives vidare att om ansökningen ej på förhand förelagts vederbörande kommunstyrelse och övriga intresserade, skall sådant föreläggande ske genom departementets försorg. Vidare skall utlåtande inhämtas från sakkunniga inom fiskets, flottningens, skogs- och jordbrukets områden ävensom från sakkunniga inom sådan näringsgren, som kan antagas lida betydande skada till följd av regleringen. Varken genom kungl. resolutioner eller på annat sätt har meddelats kompletterande föreskrifter till lagen. Vilka instanser som får del av ansökan blir således — bortsett från de i lagen uttryckligen nämnda — beroende på departementets praxis. Härom säges i promemorian följande.

De som vanlig får saken förelagt er fiskeri-inspektøren, fylkeslandsbruksstyret, fylkesmannen, vedkommende herredsstyre, landbruksdepartementet — — —. Under landbruksdepartementet sorterer lappfogden og efter den praksis landbruksdepartementet har, blir saker, hvor renbeiteinteresser kan bli berørt, forelagt for denne.

Beträffande de svenska samernas talerätt i norska vattenmål uppgives i promemorian att några särregler icke gäller härutinnan. Det säges i anslutning härtill.

De svenske samer har sine rettigheter till beite, og disse rettigheter må ansees beskyttet som enhver annen rettighet.

Rörande förfarandet enligt 1940 års lag nr 3 opplyses i promemorian att en ansökan om tillstånd enligt denna lag skall innehålla nöjaktiga opplysninger om »det tiltak eller den forføining søknaden gjelder» samt om vilka fördelar som skall vinnas och den skada som väntas. Likaså skall så nöjaktigt som möjligt anges vem som är sökandens motpart. När ansökan inkommit, skall handlingarna hållas tillgängliga »på et høvelig sted» för den som saken angår. Underrättelse härom skall kungöras i Norsk Lysningsblad och i en eller flera andra tidningar eller tillställas envar som saken gäller. Samtidigt skall tillkännagivas att erinringar mot företaget skall avgivas inom viss tid, minst 20 dagar. Särskild underrättelse bör tillställas kommunstyrelsen, fiskeristyrelsen etc., om saken angår interesse, som tages till vara av sådan myndighet. Lagen innehåller ingen bestämmelse om underrättelseskyldighet gentemot lappfogde eller annan som bevakar renbetesintressen. Däremot skall alltid fylkesmannen underrättas. Beträffande de svenska samernas rättigheter äger vad som ovan sagts beträffande vassdragsreguleringsloven motsvarande tillämpning.

Vad slutligen angår förfarandet vid ansökan om koncession enligt 1917 års lag nr 16 framhålles i promemorian att det är uttryckligen fastslaget att innan sådan ansökan avgöres, yttrande i regel skall inhämtas från vederbörande kommunstyrelse, som har att undersöka vilka rättigheter som beröres. Även här bör de svenska samernas rättigheter anses äga samma skydd som annan rättighet.

Uppkommande ersättningsfrågor avgöres i allmänhet domstolsvägen genom s. k. rättsligt skjønn enligt bestämmelserna i *lov av 1. juni 1917 om skjønn, ekspropriasjonssaker och odelsløsning* med de särregler som gäller enligt vassdragsreguleringsloven och vassdragsloven. Skjønnsförrättning hållas av vederbörande herreds- eller byrett. I domstolen ingår i första instans en ordförande med domarekompetens samt fyra lekmän. Förfarandet inledes med ett s. k. inkaminasjonsmøte, en förhandling vid vilken tvistefrågorna presenteras för rätten. Härefter följer i regel syn. Avslutningsvis hållas ytterligare en förhandling, vid vilken handlingarna genomgås, vittnen och sakkunniga höres och parterna slutför sin talan. Skjønnsrettens beslut kan överklagas genom begäran om »overskjønn». Overskjønn hållas också av vederbörande herreds- eller byrett men med annan domarkompetent ordförande och sex lekmän. Mot overskjønnsrettens beslut kan talan fullföljas hos Høyesterett, i regel dock endast under åberopande av fel i sakbehandlingen eller rättstillämpningen.

Svensk-norska vattenrättskonventionen m. m.

Den 11 maj 1929 avslutades mellan Sverige och Norge en konvention angående vissa frågor rörande vattenrätten, kallad svensk-norska vattenrättskonventionen, vars bestämmelser genom *lag den 20 december 1929 om giltighet här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen den 11 maj 1929* skall lända till efterrättelse här i riket. Konventionen avser anläggning, arbete eller annan åtgärd i vattendrag inom det ena riket av beskaffenhet att därigenom vållas märkbar förändring i vattendrag inom det andra riket i olika avseenden (art. 1). Med iakttagande av konventionens bestämmelser bedömes frågan huruvida ett sådant företag må äga rum och villkoren därför enligt lagen i det rike, där företaget skall verkställas (art. 3 punkt 1).

Vad angår ersättning för skada och olägenhet till följd av ett företag gäller lagen i det rike, där skadan eller olägenheten uppstår. I fråga om åtgärd till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet gäller lagen i det rike, där åtgärden skall vidtagas (art. 6). Tillstånd till ett företag må icke meddelas av det ena riket utan att det andra riket lämnat sitt samtycke, om företaget kan antagas medföra olägenhet av någon betydelse inom detta rike (art. 12). Erfordras samtycke av det andra riket, skall frågan i princip bedömas i överensstämmelse med de grunder, som beträffande anläggningar, arbeten eller åtgärder av motsvarande beskaffenhet gäller enligt lagen i detta rike (art. 13).

Beträffande förfarandet gäller bl. a. att ansökan om tillstånd till ett företag ingives till vederbörande myndighet i det rike, där företaget skall verkställas. Därest det strömfall eller den fasta egendom eller det samfärdsels- eller det flottningsintresse, för vars räkning företaget äger rum, hör till det andra riket, skall vid ansökningen fogas detta rikets förklaring, att från dess sida intet är att invända mot ansökningens upptagande till behandling (art. 14 punkt 1). Vad lagen i det rike, där företaget skall verkställas, föreskriver om ansökningens kungörande samt om meddelanden och inhämtande av yttranden i anledning av ansökningen skall icke gälla inom det andra riket. Inbyggarna i detta skall dock på sätt vederbörande myndighet i samma rike anser lämpligt och genom dess försorg underrättas om ansökningen och dess behandling (art. 15).

Nu berörda lagstiftning kompletteras av bestämmelserna i *lag den 20 december 1929 med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929*. Beträffande företag, varom ansökan göres här i riket, gäller bl. a. att vad i vattenlagen stadgas om ansökans innehåll skall äga tillämpning jämväl i fråga om företagets verkningar i Norge; dock erfordras bl. a. ej uppgift å där belägna fastigheter, som beröres av företaget, eller å ägare eller nyttjanderättshavare till sådan fastighet. I kungörelse, som utfärdas om ansökningen, skall i vad angår företagets verkningar i Norge allenast intagas uppgift å det vatten-

område, som där kan komma att röna inverkan av företaget (2 §). Vad angår företag, varom ansökan göres i Norge, föreskriver lagen att förklaring, som avses i art. 14 av konventionen, meddelas av Konungen. Den, som vill erhålla sådan förklaring, har att till vattenrättsdomaren ingiva ansökan därom. I ansökningen skall så fullständigt som möjligt uppgivas företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde, som kan komma att beröras av företaget. Vattenrättsdomaren översänder med eget yttrande ansökningen till utrikesdepartementet (8 §). Då ansökan angående ett företag, vilken ingivits till myndighet i Norge, inkommit till utrikesdepartementet, skall den jämte tillhörande bilagor tillställas vattenrättsdomaren. Denne har att ofördröjligen utfärda kungörelse om ansökningen. Kungörelsen skall bl. a. innehålla uppgift om företagets beskaffenhet och omfattning samt de verkningar, som därav kan väntas uppkomma inom svenskt område, underrättelse ej mindre om vad sakägare, som vill hos norsk myndighet framställa erinran i anledning av företaget, har att iakttaga, än ock därom, att erinringar i anledning av ansökningen må inom viss, i kungörelsen utsatt tid insändas till vattenrättsdomaren. Kungörelsen offentliggöres i ortstidningar och allmänna tidningarna (9 §). Efter erinringstidens utgång har vattenrättsdomaren att till Konungen avgiva yttrande huruvida enligt art. 12 av konventionen samtycke till företaget å svensk sida må anses erforderligt ävensom huruvida frågan angående företaget bör behandlas i kommission (11 §). Vid avgivande av yttrande, som avses i 8 eller 11 §, bör vattenrättsdomaren, där frågans beskaffenhet det påkallar, samråda med vattenrättsingenjörerna. Erfordras särskild undersökning, äger vattenrättsdomaren uppdraga åt vattenrättsingenjörerna eller någon av dem att med eller utan biträde av vattenrättsnämndeman verkställa sådan (12 §).

Angående tillämpning av nu berörda bestämmelser se exempelvis NJA I 1953 s. 488.

Remissyttrandena

Motionsyrkandet tillstyrkes av *Svenska samernas riksförbund* och avstyrkes av *kammarkollegiet*. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* förklarar sig beredd att i förekommande fall utan särskild föreskrift iakttaga den av motionärerna åsyftade underrättelseplikten. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* finner vissa angivna förutsättningar f. n. saknas för utfärdandet av de begärda bestämmelserna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har intet att erinra mot att bestämmelser utfärdas i enlighet med motionärernas önskemål men ifrågasätter om detta är behövt.

Flera remissvar innehåller upplysningar rörande det sätt på vilket samernas intressen tagits till vara i samband med de vattenbyggnadsföretag som omnämnes i motionerna. Beträffande *Altevatns reglering* uppger *kammarkollegiet* sålunda följande.

Altevatn ligger helt i Norge och dess reglering, som sker för norska kraftverk, medför icke sådana verkningar inom Sverige att svensk-norska vattenrättskonventionen blir tillämplig. Sjöns stränder utgöra enligt svensk-norska renbeteskonventionen områden, varå under tiden den 1 maj—den 30 september endast svenska lappar äga rätt att låta renar beta, nämligen vårdistriktet Sarivoma och somnardistriktet Altevatn och Salvasskaret. Områdena utnyttjas av de svenska fjällappbyarna Saarivuoma och Talma.

Den svenska renskötelsen vid Altevatn åsamkas betydliga skador genom sjöns reglering. I delskjønnet den 21 april 1960 har Senja herredsrett i egenkap av skjønnsrett på yrkande av høyesterettsadvokat Hans Holmboe såsom ombud för det norska och det svenska lappväsendet utdömt 100 000 kronor i ersättning för »skader og ulemper for fisket i Altevatn». Beloppet skulle enligt överenskommelse mellan Holmboe och Hovedstyret för Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen utbetalas till en fond, som förutsattes skola bli upprättad genom avtal mellan Vassdragsvesenet och fylkesmannen i Troms om Altevatnregleringens verkningar för renskötelsen. Domen torde i denna del ha vunnit laga kraft.

Vidare har — på grund av förhandlingsprotokoll från möte i Målselv den 4 april 1959 — överenskommelse ingåtts mellan Hovedstyret och fylkesmannen under förbehåll om godkännande av länsstyrelsen i Norrbottens län. Renskötselfintressena företräddes vid förhandlingarna av vederbörande norska och svenska lappfogdar samt Holmboe. I denna överenskommelse utfäster sig Vassdragsvesenet under nio olika punkter att utge ersättning för vissa skador och att vidtaga vissa skadeförebyggande åtgärder. Enligt avtalstexten skulle överenskommelsen utgöra slutreglering av de norska och svenska renskötselfintressenas krav i anledning av sjöregleringen. Svenska samernas riksförbund har den 25 maj 1960 avgivit underdånigt yttrande över denna överenskommelse, vilket förhållande synes vara för motionärerna obekant. — — —

Såsom också anmärkes i motionerna ha de av Altevatns reglering berörda svenska lapparna numera befullmäktigat annan norsk advokat att utföra talan för dem vid fortsatt handläggning av sjöregleringsmålet. Av sistnämnda ombud, høyesterettsadvokat Björn Dalan, Oslo, till Senja herredsrett såsom overskjønning ingiven, den 30 januari 1963 dagtecknad processkrift innehåller såväl yrkanden, vilkas bifall förutsätter ändring i delskjønnet den 21 april 1960 och i ovanberörda överenskommelse, som yrkanden avseende förhållanden som ej omnämnas i domen eller överenskommelsen.

Konsulenten vid lappväsendet Erik Hedbäck anför i sitt av länsstyrelsen i Norrbottens län åberopade yttrande bl. a. följande.

Jämlikt bestämmelse i 199 § i 1919 års renbeteskonvention mellan Sverige och Norge »skola vederbörande ämbets- och tjänstemän, särskilt landshövdingar och fylkesmän, tillse, att lapparna ej förnärmas i utövande av dem tillagda rättigheter». På grund härav uppdrog länsstyrelsen den 1 augusti 1958 åt høyesterettsadvokaten Hans Holmboe i Tromsö att vid då förestående förhandlingar inför Senja herredsrett och dess särskilda »skjønnsrett for Altevatns regulering» tillvarataga de i området flyttande lapparnas rätt och bästa. — Holmboe har sedan år 1940 varit av länsstyrelsen förordnat juridiskt ombud för de svenska lapparna i Troms och Nordland fylken. Han äger en på långvarig praktik grundad förtrogenhet med renskötselfintressena.

lägenheter, framför allt i Troms fylke. Även beträffande Altevattn-området har han genom resor förvärvat god kännedom. De svenska rensamer, som uppehåller sig i fylket, har vetskap om att de kan anlita eget, av svenska staten avlönat ombud i Tromsö. De hänvänder sig också undantagslöst till Holmboe vid behov av rättshjälp. Det har sålunda närmast varit en självklarhet att Holmboe skulle bevaka de svenska lapparnas näringsintressen i det uppkomna vattenmålet.

Emedan de svenska renägarna endast under begränsad tid själva uppehåller sig vid sjön Altevattn, och där icke ägt bostäder eller andra fasta anläggningar, har de genom vattenregleringen uppkommande skadorna för dem till helt övervägande del haft karaktär av intrång å rennäringen. Länsstyrelsens uppdrag åt Holmboe har sålunda främst haft avseende på frågor om skadeverkningar å rättigheter, vilka tillförsäkrats de svenska lapparna genom renbeteskonventionen, och å deras näringsutövning. Enskild rätt anses härvidlag icke kunna återopas.

De svenska och norska lappfogdarna och tillsynsmännen har bistått ombudet vid utredningar med avseende på omfattningen av skador och olägenheter som uppkommer å renskötseln i Altevattn-området i Bardu herred. Så har skett i överensstämmelse med vad som påbjudes i 199 § i renbeteskonventionen.

Svenska och norska lappväsendet har sålunda, med ombudet Holmboe, vid domstolen gemensamt framställt krav rörande ersättning för beräknade förluster genom Altevattns reglering, samt om åtgärder till avvärjande av skada å renskötseln. Vederlag har yrkats för »reindriften, enten den utöves av svenske eller norske samer». Emedan i målet avses vattenreglering, som enbart berör norskt område, har undersökningarna på det lokala planet till väsentlig del utförts av lappfogden i Troms, Ivar Foshaug. Denne är född i Bardu (1896), där han ock alltid varit bosatt. Sedan tidiga år känner han väl hela Altevattn-området, samt där flyttande svenska rensamer och deras förhållanden. Han har ägnat utredningen, vilken ägt rum i samråd med ombudet, distriktens förmän och andra aktiva rensamer, samt svenska lappväsendet, all erforderlig omsorg. — Förslagen angående ersättningar till renägarefamiljer för flyttning av kåtor m. m., vilka egentligen är de enda, som rör samernas enskilda rätt, har framlagts av Foshaug efter överläggning med sakägarna. De har intagits i nedannämnda avtalsförslag med norska vassdragsvesenet.

Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen, som vid rättsförhandlingarna erhållit del av ombudets och lappfogdarnas utredningar, föreslog 1959, att överenskommelse om ersättning för skadorna å renskötselns intressen skulle träffas på grundval av de resultat, som framkommit genom nämnda utredningar. Efter samråd i ärendet mellan advokaten Holmboe, svenska och norska lappfogdarna samt vassdragsvesenet i Rundhaug, Målselv, den 4 april 1959 och den 8 mars 1960 upprättades en överenskommelse i skade- och ersättningsfrågor för lapparna och renskötseln. Sedan särskild sakkunnig i december 1959 avgivit utlåtande rörande de överdämnda arealernas betesvärde, har avtal föreslagits även angående ersättningsbeloppets storlek här för. På grund av opåräknade omständigheter har överenskommelsen med vassdragsvesenet angående vederlag till renskötseln och dess utövare dock ännu ej fullföljts.

Frågan om ersättning till samerna för förlust av fiske i Altevattn har avgjorts av domstolen. Genom skjönnsrettens deldom den 21 april 1960 skall

för sådana förluster utgå ersättning med 100 000 kronor, jämte 25 % tillägg. Denna dom har vunnit laga kraft, och beloppet har av vassdragsvesenet utanordnats till fylkesmannen i Troms.

Länsstyrelsen har lämnat fortlöpande underrättelser i ärendet till Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, samt anmält önskemål om åtgärder för att däri påskynda avgörandet. — — — Av rensamerna senare anfört missnöje över ersättningar på grund av Altevatn-regleringen beror utav att de träffade överenskommelserna icke bragts till verkställighet. — — — Dröjsmålet har samband med att frågan om de svenska renbetesrättigheterna i Norge, varom förhandlingar mellan rikena pågått sedan 1958, ännu icke erhållit sin lösning. I rådande ovissa läge har förslaget till avtal angående vederlag m. m. åt svenska renskötselföreningarna i Altevatn-området lagts vilande. Ombudet Holmboe har dock vid flera tillfällen energiskt sökt vidareföra rensamernas sak och få utfört de angelägna tekniska anordningar för renskötselföreningarna, om vilka utfästelser givits i berörda avtal. Vassdragsvesenet önskar för sin del igångsätta ifrågasvarande arbeten. — Målet torde upptagas ånyo innevarande år, i högre instans, varvid av Holmboe kommer att påyrkas dom rörande avtalade ersättningar och kompensationer för skada å renskötselföreningarna. Ingen rättsförlust uppkommer för rensamerna i Altevatn-området på grund av hittillsvarande åtgärder i målet. Lappväsendets myndigheter på svenska och norska sidan har eftersträvat att på bästa möjliga sätt tillgodose de svenska lapparnas berättigade krav och önskemål.

Länsstyrelsen i Norrbottens län yttrar i anslutning härtill.

Under återopande av nådiga brevet den 5 augusti 1873 har länsstyrelsen, sedan Kungl. Maj:t årligen anslagit medel för ändamålet, förordnat ett ombud i Tromsø med uppgift att meddela de svenska lapparna råd och biträde vid tvister och rättegångar i Norge. Vid utövandet av dessa uppgifter har ombudet att iakttaga de närmare föreskrifter med avseende å befattningens utövande, som finnas innefattade i nämnda nådiga brev, innebärande bl. a. att ombudet ej äger föra lapparnas talan utan behörig, för varje särskilt fall utfärdad fullmakt. Detta förordnande har sedan år 1940 lämnats høyesterettsadvokaten Hans Holmboe i Tromsø. — — —

Såsom konsulenten Hedbäck anfört har svenska renägare endast under begränsad tid själva plägat uppehålla sig vid sjön Altevatn och därför icke ägt bostäder eller andra fasta anläggningar där. De genom vattenregleringen uppkommande skadorna har alltså haft avseende på frågor om skadeverkningar å rättigheter, vilka tillförsäkrats de svenska lapparna genom renbeteskonventionen mellan Sverige och Norge, samt å deras näringsutövning.

Dessa rättigheter torde icke kunna hänföras till enskild rätt. Den enskilda rätt, som kunnat beröras av regleringen, har rört ekonomiskt obetydliga förhållanden såsom flyttning av kåtor och ställningar för förvaring av proviant och utrustning till nya, närbelägna platser. Svenska och norska lappväsendet har med ombudet Holmboe vid domstolen yrkat ersättning för beräknade förluster genom Altevatns reglering samt framställt krav om åtgärder till avvärjande av skada å renskötselföreningarna. Såsom Hedbäck anfört har vederlag yrkats för »reindriften, enten den utöves av svenske eller norske samer». Av Holmboes yttrande i ärendet framgår, att han 1958 hade en konferens med de av samerna valda och av länsstyrelsen förordnade förmännen i Altevann och Salveskaret renbetesdistrikt, vid vilket samernas ersättningskrav och krav på åtgärder dryftades.

I ett förslag till avtal med norska vassdragsvesenet om ersättning för ska-

dorna å renskötselns intressen har även intagits ett av lappfogden i Troms etter overlægning med sakägarna upprättat förslag om ersättning till ren-ägarfamiljer för flyttning av kåtor m. m. Det är för länsstyrelsen känt, att Svenska Samernas Riksförbund i yttrande till Konungen gillat förslaget i sin helhet.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att någon befogad anmärkning icke kan riktas mot det sätt varå samernas intressen i samband med regleringen av Altevann blivit tillvaratagna. Därav följer även att någon rättsförlust icke kan väntas uppstå för de svenska samerna på grund av det sätt varpå länsstyrelsen handlagt detta ärende.

I *Holmboes* yttrande anføres bl. a. följande.

I förbinnelse med inkaminasjon av ekspropriasjonsskjønnet vedkommende Altevann høsten 1958, hvor jeg avga møte til varetakelse av samenes interesser, hade jeg en konferanse med formennene i Altevann og Salvasskaret renbeitedistrikter, hvor deres erstatnings- og tiltakskrav ble drøftet. Da der senere ble inledet forhandlinger med Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen om fastsettelse av samenes krav ved mindelig overenskomst, ble kontakten mellom samene og meg av praktiske grunner formidlet gjennom den svenske og norske lappfogd, og jeg har ingen grunn til å betvile at de krav som ble utformet overfor Vassdrags vesenet, spesielt når det gjalt tiltakskravene og samenes idividuelle krav på erstatning for flytting av leirplasser, torvgammer, båtstøer og opplagsboder, er foretatt i samråd med samene selv.

Forhandlingene med Vassdragsvesenet førte til følgende erstatningsfastsettelser m. v.:

1) Felleserstatning for redusert fiske i Altevann kr. 100 000. — + 25 %, tilsammen kr. 125 000. —.

Fastsettelsen bygger på erstatningsansettelse av skjønnsretten foretatt ved rettslig skjønn den 21. april 1960.

2) Felleserstatning for neddemmet beite kr. 200 000. — + 25 %, tilsammen kr. 250 000. —.

Fastsettelsen bygger på undersøkelser av det neddemmede område ved Altevann foretatt av beitekonsulent Lyftingsmo som sakkyndig.

3) Erstatning for flytting av leirplasser, torvgammer, båtstøer och opplagsboder i den utstrekning disse ikke var flyttet av Vassdragsvesenet kr. 2 100. —.

4) Fastsettelse av en rekke tiltak til avhjelp av ferdsels- og andre ulemper for lappene som skyldes reguleringen av Altevann.

Når samene nu har fremsatt krav utover de som er avgjort ved overenskomsten med Vassdragsvesenet har det i betydelig grad sammenheng med de ulemper og tap som er oppstått for samene ved at de fastsatte tiltak ikke ble foretatt av Vassdragsvesenet før oppdemmingen av Altevann var gjennomført — et forhold som skyldes at Det Norske Landbruksdepartement og Det Norske Utenriksdepartement nektet å godkjenne overenskomsten sålenge forhandlingene om fornyelse av Renbeitekonvensjonen ikke var bragt til avslutning. Dette var en utvikling som ingen hadde tenkt seg muligheten av da overenskomsten ble ingått.

Hadde de fastsatte tiltak blitt utført som forutsatt før reguleringen av Altevann var gjennomført kan det formodentlig reises spørsmål om ytterligere krav fra samenes side overhode var blitt aktuelle.

Svenska samernas riksförbund har med sitt yttrande över motionerna överlämnat *dels* en akt rörande Altevatns reglering, innehållande bl. a. den i motionerna nämnda fullmakten, *dels* høyesterettsadvokaten Dalans av kammarkollegiet omnämnda inlaga den 30 januari 1963, *dels* en i samma inlaga åberopad utredning rörande å renskötselförbundet med binäringar uppkommande skador, intrång och olägenheter m. m., avgiven den 12 januari 1963 av samekonsulenten Nikolaus Kuhmunen, *dels ock* — till belysande av ersättningsfrågans tidigare handläggning — en utskrift av ljudbandsupptagning den 9 januari 1963, vari renägaren Tomas Nutti, Talma sameby, gjort vissa uttalanden. Förbundet har därjämte inkommit med särskilt yttrande över remissvaren. Såvitt angår förhållandena i samband med Altevatns reglering anför förbundet bl. a. att om förelupna fel i samband med målet om Altevatns reglering icke numera kan rättas till, förblivande rättsförlust torde uppkomma för samerna, som redan tillskyndats skada och lidande. Gentemot påpekandet att förbundet för sin del godkänt förslaget till avtal med norska vassdragsvesendet har förbundet invänt, att vid tidpunkten för godkännandet resurser saknades att bedöma frågan.

De principiella grunderna för den av samerna i målet om Altevatns reglering förda talan framgår av följande uttalande i Dalans inlaga.

Prinsipalt kreves at alle erstatninger tilkjennes lappbyene Talma og Saarivuoma hvis rettslige organisasjoner er fastsatt i Renbeteslagen d. 18 juli 1928. Av denne framgår bl. a. at lappbyen kan eie »gemensamma medel — bykassan». De enkelte rensamer som rammes, samtykker i at lappbyene får seg tilkjent erstatningene for all fremtidig skade til fordeling blant de samer som berøres. Det er ikke for all framtid fastslått hvilke husbønder som skal utnytte områdene, men her bygges på meget gamle tradisjoner. For hittil lidt skade som følge av at reguleringen nå i en del år har vært gjennomført, bør de enkelte tilkjennes erstatning.

Dersom norske domstoler ikke skulle anerkjenne lappbyene som juridiske personer som kan fremme kravene og tilkjennes erstatning, gjør rensamene krav på erstatning tilkjent hver enkelt. De enkelte husbønder representerer i denne forbindelse også visse medfølgende husfolk som også eier rener. Etter siste oppgave representerer de saksøkte et reinantall på 2574 for Salvasskaret og 3705 for Altevann.

Kravenes rettslige grunnlag er samenes århundregamle rett til utnyttelse av reinbeiteområdene. Om man ikke skulle se denne rett som en eiendomsrett til landet, hevdes at det er en eksklusiv bruksrett til utnyttelse av områdene til reinbeiting, fiske, jakt og fangst, ved og virke, bygget på alders tids bruk og hevd. Lenge før det kom fastboende i innlandsområdene og lenge før noen grense ble fastsatt mellom Norge og Sverige ble områdene utnyttet av lappbyene — de nomadiserende samene. Deres rett er da også fastslått ved kodusill av 1751 og senere nærmere regulert ved reinbeiteskonvensjonen av 5/2 1919 og reinbeite-loven av 1919 som nå er under revisjon. Kodusillen til grensetraktaten fra 1751 fastslår denne samenes rett som en gammel eksisterende hevdvunnen rett. — — —

Enkelte skadeposter er allerede behandlet av retten og andre er Vassdragsvesenet og de svenske reinbeitemyndigheter blitt enige om. Reinbeitemyndighetene har ingen fullmakt til å representere de svenske lappbyer eller de

enkelte samer og de trufne ordninger er forsåvidt uforbindende for samene. Det er imidlertid ikke meningen å rive opp i de ordninger som er truffet. Det arbeidet advokat Holmboe har utført til fremme av de almene krav er meget verdifullt. Våre krav vil bli fremmet i forståelse med advokat Holmboe som er Den Svenske Stats engasjerte ombudsmann for reinsamene og som har samarbeidet med reinbeitemyndighetene. Advokat Holmboe vil derfor som hittil i første rekke ta seg av fellestiltak og de almene interesser for samene i den forbindelse. Men i den utstrekning disse tiltak ikke dekker samenes lidte og fremtidige tap vil mine parter selv fremme kravene. Kravene kan gripe inn i hverandre og advokat Holmboe og jeg vil samarbeide om de beste løsninger for alle parter.

Vad därefter angår handläggningen av målet rörande Gräsvattnets reglering upplyser *kammarkollegiet* till en början att sjön till större delen ligger i Norge och till en mindre del i Tärna socken. Kollegiet anför vidare.

Frågan om tillstånd jämlikt svensk-norska vattenrättskonventionen förelades svenska utrikesdepartementet genom kungl. norska ambassadens verbalnote den 15 februari 1962. Vattenrättsdomaren vid Nedre Norrbygdens vattendomstol utfärdade den 9 maj 1962 kungörelse om delföretaget Gräsvattnets reglering jämlikt 9 § lagen den 20 december 1929 med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av sagda konvention. Grans och Rans lappbyar informerades vid bysammanträde den 16 juni 1962 av vederbörande lappfogde om Bjerka-Pluraprojektets olika delar och Umbyns och Vapstens lappbyar den 19 i samma månad. Sådan särskild undersökning, som sägs i 12 § nyssnämnda lag, hölls den 4 september 1962 vid Gräsvattnet. Vid undersökningen var ordningsmannen och ytterligare två husbönder i Umbyns lappby närvarande. Översiktlig redogörelse lämnades även nu för hela Bjerka-Pluraprojektet. Det må här antecknas att undertecknad föredragande (kammarrådet Åke Bohman) var närvarande vid bysammanträdet den 16 juni och vid undersökningen vid Gräsvattnet.

Kungl. Maj:ts tillstånd till reglering av Gräsvattnet lämnades den 8 februari 1963. I beslutet antecknades att förenämnde Dalan »i egenskap av ombud för av regleringen berörda svenska samer» inkommit med en skrift i ärendet.

Konsulenten vid lappväsendet Hilding Ritzén lämnar i sitt yttrande till länsstyrelsen i Västerbottens län följande upplysningar.

I mitten av augusti 1956 iakttog jag vid en tjänsteförrättning vid Gräsvattnet i Norge på stenhällar målade märken, som tydde på att geotekniska mätningar ägt rum därstädes. Någon tid därefter sammanträffade jag med dåvarande lappfogden Peder Hagen i Nordland och med honom överenskomms att uppgifter beträffande vattenutbyggnader, som kunde komma att få inverka på renskötseln i Sverige och Norge, skulle växlas. Trots årliga sammanträffanden med Hagen och sedermera hans efterträdare Loyd Villmo erhöles ej några uppgifter om att sådana företag planerades i Norge, förrän Nedre Norrbygdens vattendomstol den 9 maj 1962 begärde mitt yttrande beträffande det intrång renskötseln i Sverige kunde komma att vållas genom en uppdämning av sjön Gräsvattnet. Hos vattendomstolen tog jag del av ingivna handlingar om Rana kraftstation och därmed sammanhörande vat-

tenregleringar och avgav den 23 maj 1962 ett yttrande beträffande skadorna på svenskt område. Vid sammanträden den 16 och 19 juni 1962 i Ammarnäs respektive Tärnaby informerades samer från Grans, Rans och Umbyns lappbyar om hela företaget, vilket berörde endast dessa lappbyar i Västerbottens län. För Grans och Rans lappbyar kan företaget endast vålla skada under den tid de jämlikt renbeteskonventionen hade rätt att uppehålla sig med sina renar inom norska renbetesdistrikten Andfjell, Kjerringfjell och Kalvatnet. Umbyns lappby kan däremot få svårigheter under hela året vid svenska delen av Gräsvattnet och under tiden 1 juli—15 september, då samerna i lappbyn har rätt att vistas med sina renar i Spjeltfjelldalens renbetesdistrikt i Norge.

Den 4 september 1962 höll Nedre Norrbygdens vattendomstol ett sammanträde vid Gräsvattnet för sådan särskild undersökning som avses i 12 § lagen den 20 december 1929 med vissa föreskrifter angående tillämpningen i Sverige av svensk-norska vattenrättskonventionen den 11 maj 1929. Härvid var bl. a. representant för Kammarkollegium, assistenten vid länets lappväsende och samer från Umbyns lappby närvarande. Såvitt framgår av vattendomstolens och kammarkollegii yttrande i ärendet till Kungl. Maj:t har dessa endast berört skadeverkningar för renskötseln på svenskt område.

Eftersom jag inte ens tänkt mig möjligheten, att svenska renskötselutövare med stöd av renbeteskonventionen skulle kunna föra talan hos norsk myndighet med anledning av vattenutbyggnader i Norge föreslog jag ej vid ovannämnda sammanträden, att samerna skulle vidtaga åtgärder för bevakning av sin rätt i Norge. Genom renbeteskonventionen har träffats överenskommelse om gemensamma regler för renskötseln när näringsutövarna uppehålla sig i grannlandet. Något undantag har ej gjorts beträffande respektive lands förfoganderätt över markerna. Den betesrätt renskötselutövarna tillerkänts är inte ovillkorlig eftersom i 43 § intagits den bestämmelsen, att fylkesman efter överenskommelse med landshövding må hänvisa same, som anmält sig till visst renbetesdistrikt, att med anmälda renar flytta till annat distrikt inom fylket. Att under sådana förhållanden med tanke på framgång framställa skadeståndsanspråk för åtgärder, som markägaren önskar vidta inom ett renbetesdistrikt, förefaller ej vara realistiskt. Norska myndigheter har tydligen hyst samma uppfattning, eftersom det ej gjorts några erinringar mot vattenutbyggnader i Sverige inom områden, som norsk renskötsel har rätt att begagna sig av.

Rörande motionsyrkandet anföres i remissvaren följande.

Kammarkollegiet förklarar att kollegiet för sin del icke kan tillstyrka att den skadereglering, som hittills förekommit i anledning av Altevatns reglering, eller svenska myndigheters hittillsvarande befattning med Bjerka-Pluraprojektet, vilket allt i tiden sammanfallit med svensk-norska renbetesförhandlingar, tages till utgångspunkt för några rekommendationer eller andra uttalanden av riksdagen. Kollegiet fortsätter.

Utövändet av svensk renskötsel i Norge kan otvivelaktigt orsakas ohägen genom vattenkraftexploatering. Så kan emellertid — liksom i Sverige — ske också genom tillkomsten av andra industriella anläggningar och genom kommunikationsanläggningar av skilda slag. Motionsyrkandet torde sålunda böra ses mot en vidare bakgrund.

Kammarkollegiet föreställer sig att det för befattningshavarna vid lappväsendet är självklart att vid bysammanträden och resor i renskötselområdena underrätta de renskötande lapparna om förhållanden i Norge av beskaffenhet att kunna påverka den svenska renskötseln därstädes.

Däremot synes det kollegiet tveksamt i vad mån länsstyrelserna eller befattningshavarna vid lappväsendet skola uppmana lappby att ställa ombud för sig i Norge för bevakande av byns och dess medlemmars intressen. I vissa fall kan det vara naturligt men i andra synes det böra ankomma helt på lappbyns eget bedömande om den anser sig böra genom ombud hävda rättigheter eller framföra krav. Såvitt kollegiet vet är det ovisst i vilken utsträckning svenska lappar komma att i Norge slutligen godkännas som taleberättigade sakägare. Tilläggas må att flertalet svenska lappbyar under de senaste åren blivit så förtrogna med den problematik, som förhållandet mellan vattenkraftexploatering och renskötsel inrymmer, att nu berörda motionsförslag kan sägas innebära viss underskattning av lappbyarnas förmåga att själva uppmärksamma omständigheter av betydelse för deras renskötsel.

På anförda grunder avstyrker kollegiet att riksdagen ger några generella anvisningar rörande svenska lappbyars bevakande av sina intressen i Norge.

Det senare ledet i motionsyrkandet synes innebära att länsstyrelse skall åläggas att för viss typ av ärenden kommunicera ej blott med lappbys ordningsman utan även med fast juridiskt ombud för byn. Förslaget synes kollegiet vara av den art, att närmare sakprövning från riksdagens sida ej är påkallad. Från allmänna förvaltningsynpunkter måste förslaget avstyrkas.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anför bl. a. följande.

Länsstyrelsen vill inledningsvis anföra, att den i motionerna berörda frågan för detta läns vidkommande i stort torde sakna aktualitet. Såsom framgår av lappväsendets i länet yttrande finnes inom verksamhetsområdet endast en lappby, som enligt renbeteskonventionen äger förfoga över renbete i Norge, nämligen Frostvikens norra lappby. Renskötseln därstädes har icke berörts av något norskt regleringsföretag och torde så vitt kan bedömas, icke heller komma att beröras därav framdeles. Skulle emellertid länsstyrelsen uppmärksamma något fall, där renägarnas intressen skulle komma att beröras av norska vattenutbyggnader, är länsstyrelsen för sin del beredd att utan föreskrifter i ämnet bringa detta till vederbörandes kännedom.

Den av motionärerna väckta frågan har sannolikt större räckvidd så vitt gäller Norrbottens och Västerbottens län, där lapparna i icke obetydlig omfattning äga att driva renbete i Norge och där deras rätt oftare kan påverkas av dylika företag. Det måste då för dessa län vara angeläget, om vederbörande länsstyrelse kunde få underrättelse om planerade regleringsföretag så att länsstyrelsen i sin tur får möjlighet att underrätta berörda lappbyar om vad dessa böra iakttaga för att tillvarata sin rätt.

Då denna fråga synes vara av beskaffenhet att beröra såväl Sverige som Norge, torde densamma lämpligen böra uppmärksammas vid nu pågående förhandlingar angående revision av renbeteskonventionen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län yttrar bl. a.

Om planeringen av sådana vattenbyggnader i Norge, som icke alls berör svenska vatten, erhåller länsstyrelsen för närvarande icke någon officiell kännedom. Förutsättning för sådan kännedom är att underrättelse om före-

tagen lämnas från norsk till svensk myndighet. En sådan ordning torde emellertid icke kunna åstadkommas utan överenskommelse mellan Norge och Sverige. Huruvida det kan vara lämpligt att nu upptaga förhandlingar om en överenskommelse härutinnan undandrager sig länsstyrelsens bedömande. Såsom konsulenten framhållit, har man genom renbeteskonventionen träffat överenskommelse om gemensamma regler för renskötseln, när näringsutövarna uppehålla sig i grannlandet. Någon inskränkning har ej gjorts beträffande respektive lands förfoganderätt över markerna. Då renbeteskonventionen tillkom, räknade man säkerligen icke med några större vattenbyggnadsföretag i fjälltrakterna. Utsikterna att från svensk sida med framgång föra talan om skadestånd eller om sättet för utbyggnaden i mål, som avser helt norska vatten, bedömer länsstyrelsen under nuvarande förhållanden som ovissa. Vid sådant förhållande bör denna senare fråga klarläggas innan eventuella föreskrifter i av motionärerna antydd riktning utfärdas.

Länsstyrelsen erinrar i fortsättningen om att den svensk-norska vattenrättskonventionen är tillämplig på företag som berör vattendrag, belägna i båda länderna. I fråga om behandlingen av skadeverkningarna inom norskt område och möjligheterna för de svenska samerna att med framgång föra talan inför norsk myndighet gäller i sak detsamma som i mål angående vattenutbyggnad i Norge. Enligt länsstyrelsens mening är vidare 1873 års nådiga brev icke tillämpligt i mål om vattenutbyggnader av ifrågavarande slag, enär det endast avser åtgärder för att lämna de svenska samerna råd och biträde vid de tvister och rättegångar, som kan uppstå mellan dem och den jordbrukande befolkningen i Norge. Länsstyrelsen fortsätter.

Förutsättning för utfärdande av de av motionärerna föreslagna föreskrifterna är enligt länsstyrelsens mening

dels att överenskommelse träffas med Norge, att svensk myndighet skall erhålla officiell underrättelse om planeringen av sådana vattenbyggnadsföretag, som kan beröra svenska samernas intressen *dels ock*, att det närmare klarlägges i vad mån svenska samer överhuvudtaget har möjlighet att med framgång bevaka sina intressen inom norskt område i mål om vattenutbyggnader där.

Slutligen vill länsstyrelsen erinra därom, att samernas intressen i Norge kan beröras icke allenast vid vattenutbyggnader utan även vid andra större anläggningar såsom kommunikationsleder och industriella anläggningar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har intet att erinra mot utfärdandet av föreskrifter i enlighet med motionärernas förslag men ifrågasätter om detta är behövt. Länsstyrelsen förklarar, att sedan högsta domstolen genom 1961 års beslut fastslagit att lappby är juridisk person, länsstyrelsen kommer att lämna lappby sådan underrättelse som avses i motionerna. Hittills har, anför länsstyrelsen avslutningsvis, information i frågor av detta slag under hand lämnats lappbyns hushönder av lappväsendets tjänstemän.

Svenska samernas riksförbund anför:

Av förarbetena till 1873 års kungl. brev framgår, att samerna själva äger besluta, till vem de önskar lämna fullmakt att föra sin talan. Bland bön-

der kring en regleringssjö skulle det utan tvivel väcka mycket kraftig gensaga, om en myndighet skulle utfärda fullmakt för en advokat att föra böndernas talan om ersättning för ökat garnslitage, ökade båtbesvär m. m. Lag och rätt bör gälla lika för samerna och för bönderna. Reaktionen på samernas år 1963 i Gällivare församlade landsmöte har varit stark i denna fråga. Landsmötet, riksförbundets högsta instans, har uttalat: De förhållanden, som blottas i dessa motioner, synes landsmötet vara sådana, att en närmare undersökning måste komma till stånd. Det är synnerligen angeläget att de i motionerna påyrkade åtgärderna genomföres.

Utskottet

Svenska renskötande samer har av ålder sommartid flyttat med sina renar till Norge, liksom norska samer vissa tider flyttat till Sverige. Rätten härtill har tidigast dokumenterats genom gränstraktaten den 7/18 oktober 1751 och regleras f. n. genom en konvention av år 1919 mellan Sverige och Norge, härefter kallad renbeteskonventionen, och i anslutning därtill utfärdade författningar. I konventionen gives på sätt närmare framgår av den föregående redogörelsen utförliga bestämmelser angående samernas rättigheter med avseende på renbetningen i det andra landet. Enligt bestämmelse i konventionen skall vederbörande ämbets- och tjänstemän, särskilt landshövdingar och fylkesmän, tillse att samerna ej förnärmars i utövande av dem tillagda rättigheter. Stadgandet är jämväl tillämpligt bl. a. på de under vissa länsstyrelser lydande befattningshavarna vid lappväsendet, den statliga organisationen för tillsyn över renskötseln. Renbeteskonventionens fortsatta giltighet är efter uppsägning från norsk sida beroende på överläggningar mellan Sverige och Norge.

Enligt motionerna har två olika företag för reglering av norska vattenområden berört sådana betesområden i Norge, inom vilka svenska samer med stöd av renbeteskonventionen äger uppehålla sig med sina renar. I motionerna kritiseras det sätt på vilket de svenska myndigheterna i sammanhanget tillvaratagit de berörda samernas intressen. Motionärerna hemställer om föreskrifter som ålägger länsstyrelse att, efter vunnen kännedom om norska vattenutbyggnadsföretag av beskaffenhet att angå svenska samers intressen, skyndsamt erinra de berörda samebyarna om vikten av att åt norskt ombud uppdrages att bevaka byarnas och deras medlemmars intressen. I sådant fall skall det enligt de begärda föreskrifterna också åligga länsstyrelsen att skyndsamt underrätta även känt svenskt ombud för samebyarna.

Såsom framgår av kammarkollegiets yttrande kan hinder icke anses föreligga för svensk sameby eller same att efter eget bedömande uppdraga åt ombud i Norge att i samband med vattenutbyggnad eller annat företag därstädes tillvarataga den enskilda rätt som må föreligga. Motionärernas syfte att möjliggöra och underlätta ett sådant ställningstagande är enligt utskot-

tets mening förtjänt av beaktande. Utskottet måste emellertid liksom flertalet remissinstanser ifrågasätta nödvändigheten av de förordade bestämmelserna. Utskottet vill sålunda i likhet med länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län framhålla att vissa praktiska svårigheter är förenade med fullgörandet av den ifrågasatta underrättelseplikten, enär svenska myndigheter icke alltid får kännedom om planerade vattenutbyggnadsföretag i Norge av beskaffenhet att angå rennäringens intressen. I den mån företagen berör såväl svenska som norska vattenområden kommer företagen visserligen med hänsyn till bestämmelserna i svensk-norska vattenrättskonventionen och i anslutning därtill utfärdad lagstiftning regelmässigt till de svenska myndigheternas kännedom. Beträffande däremot utbyggnad av helt norska vattenområden är, såsom länsstyrelsen i Västerbottens län berört, läget i viss mån ett annat, då någon underrättelseskyldighet gentemot svenska renskötseintressen icke torde åvila norsk myndighet. På sätt framgår av den föregående redogörelsen för norsk rätt synes emellertid vederbörande fylkesman eller företrädare för det norska lappväsendet i regel informeras om ifrågasatt vattenutbyggnad. I renbeteskonventionen föreskrives ett nära samarbete i olika frågor mellan landshövding i Sverige och fylkesman i Norge. Sådant samarbete kan på grund av konventionens bestämmelser jämväl förutsättas mellan företrädarna för de båda rikenas lappväsenden. Förevarande motioner har remitterats till länsstyrelserna i de län inom vilka finnes renskötande samer med rätt att beta sina renar i Norge. Då länsstyrelsernas uppmärksamhet härigenom fästs på samernas behov av information i berört hänseende, anser utskottet det kunna hållas för visst att länsstyrelserna, såsom förutskickats i vissa yttranden, i mån av kännedom även utan särskild föreskrift lämnar de med motionerna avsedda underrättelserna. Såsom kammarkollegiet funnit torde det vidare för lappväsendets befattningshavare vara självklart att underrätta de svenska renskötande samerna, när de får kännedom om vattenutbyggnader i Norge av beskaffenhet att påverka den där bedrivna svenska renskötelsen. Vid angivna förhållanden finner utskottet, som förutsätter att det aktuella spörsmålet ägnas vederbörlig uppmärksamhet vid förhandlingarna om renbeteskonventionens fortsatta giltighet, att någon riksdagens åtgärd i anledning av motionerna icke erfordras.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I: 379 och II: 450, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 31 oktober 1963

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Alexanderson, Göran Karlsson*, Ebbe Ohlsson, Kristiansson, Georg Carlsson, Åkesson*, Erik Jansson och Wirmark;

från a n d r a kammaren: herrar Johansson i Torp*, Wachtmeister, fru Torbrink*, herrar Johansson i Öckerö*, Sundelin*, Mattsson, Hammarberg och Tobé.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.